

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 9 juli 2009

Mål nr

B 5060-08

KLAGANDE

DI

Ombud och offentlig försvarare: Advokat CT

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Rån

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts dom den 5 november 2008 i mål B 7009-08

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar på det sättet hovrättens domslut att påföljden, med tillämpning av 34 kap. 3 § andra stycket brottsbalken, bestäms till fängelse ett (1) år fyra (4) månader.

För försvaret av DI i Högsta domstolen tillerkänns CT ersättning av allmänna medel med niotusenniohundranittio (9 990) kr, varav 7 503 kr för arbete och 2 487 kr för tidsspillan. Denna kostnad skall stanna på staten. I ersättningen ingår mervärdesskatt med 1 997 kr.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

DI har yrkat att Högsta domstolen skall lämna åtalet och skadeståndsyrkandena utan bifall. I andra hand har han yrkat lindring av påföljden.

Riksåklagaren har medgett viss strafflindring.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i påföljdsfrågan men inte funnit skäl att meddela prövningstillstånd beträffande målet i övrigt.

DOMSKÄL

DI har av hovrätten dömts till fängelse i två år för ett rån den 26 april 2008. I domen har hovrätten redovisat att DI den 15 september 2008 dömts till fängelse i två år för våldtäkt. Den gärningen begicks den 25 mars 2008. Det nu aktuella rånet har alltså begåtts före den tidigare fängelsedom för våldtäkt men blir föremål för lagföring först därefter. Detta innebär att

bestämmelserna i 34 kap. brottsbalken om sammanträffande av brott är tillämpliga, och hovrätten har i detta mål dömt särskilt till fängelse för rånet med stöd av 1 § första stycket 2 i detta kapitel. Av 3 § andra stycket samma kapitel framgår att i ett sådant fall skall, i möjlig mån, vid straffets bestämmande iakttas att fängelsestraffen tillsammans inte överstiger vad som enligt 26 kap. 2 § kunnat ådömas för båda brotten. Det får förutsättas att hovrätten beaktat denna bestämmelse vid straffbestämningen fastän detta inte, som det rätteligen hade bort göra, framgår av domen och det utdömda fängelsestraffet uppenbarligen inte avviker från det straff som hovrätten skulle dömt ut om bestämmelsen inte varit tillämplig.

Frågan i målet är hur straffmätningen skall gå till när en domstol med tillämpning av 34 kap. 3 § andra stycket dömer särskilt till fängelse för ett brott som begåtts före en tidigare dom.

När någon vid ett tillfälle döms för flera brott är svensk rätt som huvudregel utformad i enlighet med den s.k. asperationsprincipen. Detta innebär att rätten skall döma till gemensam påföljd för brotten (30 kap. 3 § första stycket) med utgångspunkt från en i förhållande till kumulation för den samlade brottsligheten modifierad straffskala (25 kap. 6 § och 26 kap. 2 §). Principen kommer också till uttryck i 29 kap. 1 § första stycket enligt vilket straff skall bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

Bestämmelserna i 34 kap. om sammanträffande av brott kan sägas innebära en modifiering av den normalt gällande principen att påföljd enbart bestäms med beaktande av den brottslighet som prövats i målet. Det har när det gäller fängelsestraff ansetts vara ett rättvisekrav att det samlade straffet för viss

brottslighet inte bör bli strängare när de i brottsligheten ingående brotten bedöms i två rättegångar, om uppdelningen beror på tillfälligheter (se t.ex. NJA II 1938 s. 527). Av lagtexten i 34 kap. 3 § andra stycket framgår inte uttryckligen mer än att domstolen skall iaktta de begränsningar som följer av 26 kap. 2 § beträffande tillämplig straffskala vid flerfaldig brottslighet och att det därvid får dömas till lindrigare straff än som är föreskrivet. Det är emellertid uppenbart att bestämmelsen skall uppfattas på det sättet att straffmätningen för den i det senare målet aktuella brottsligheten i princip skall anpassas så att de sammanlagda straffen motsvarar det straff som skulle dömts ut om hela brottsligheten bedömts i ett sammanhang (normalt den samlade brottslighetens straffvärde; jfr NJA 1994 s. 143).

Det kan i sammanhanget anmärkas att det i bestämmelsens motsvarighet i strafflagen, 4 kap. 3 §, föreskrevs att det i de aktuella fallen skulle dömas till gemensamt straff som skulle bestämmas så som om den tilltalade på en gång hade blivit lagförd för samtliga brott (jfr formuleringen i 34 kap. 7 § andra stycket brottsbalken i fråga om slutna ungdomsvård). Att denna ordning ändrades berodde på vissa lagtekniska problem och inte på att lagstiftaren skulle ha ändrat uppfattning när det gäller de principer som borde vara styrande för den samlade reaktionen. (Jfr härtill NJA II 1962 s. 537 ff.)

Utgångspunkten för straffmätningen vid tillämpning av 34 kap. 3 § andra stycket skall alltså, i överensstämmelse med vad som föreskrivs i 29 kap. 1 § första stycket, vara den samlade brottslighetens straffvärde inom ramen för den enligt 26 kap. 2 § tillämpliga straffskalan. De i detta fall aktuella brotten är en våldtäkt och ett rån. Straffskalan för våldtäkt är fängelse i lägst två år och högst sex år och för rån fängelse i lägst ett år och högst sex år. Av

26 kap. 2 § följer att när det döms till gemensamt straff för brotten är straffskalan fängelse i lägst två år (det svåraste av de lägsta straffen) och högst åtta år (det svåraste av de högsta straffen plus två år).

I NJA 2008 s. 359 har Högsta domstolen berört frågan om hur straffvärdet skall bedömas vid flerfaldig brottslighet. Som där anfördes är det svårt att ange några mer generella riktlinjer för straffvärdebedömningen. Som exempel på faktorer som är av betydelse framhölls bl.a. vilka typer av brott som är aktuella och de tidsmässiga och andra samband som finns mellan brotten. I detta ligger att det inte är möjligt att beräkna det samlade straffvärdet med de olika brottens isolerade straffvärde som enda utgångspunkt. Skälen för att vid straffvärdebedömningen avvika från vad som skulle följa av en ren kumulation varierar beroende på sambandet mellan brotten. Skälen för avvikelse minskar ju svagare sambandet är.

I förevarande fall finns ett förhållandevis starkt tidsmässigt samband mellan brotten. Det är emellertid fråga om brott av helt olika slag och det framgår inte heller i övrigt att det föreligger något annat sådant samband mellan brotten som särskilt talar för en lindrigare bedömning av det samlade straffvärdet än vad som skulle följa av en kumulation av de enskilda brottens straffvärde.

Högsta domstolen finner inte skäl att göra någon annan bedömning än hovrätten gjort när det gäller straffvärdet av det rån som hovrätten dömt DI för. Hade det bestämts ett gemensamt fängelsestraff för rånet och den våldtäkt som han tidigare dömts för skulle emellertid straffvärdet för den samlade brottsligheten med tillämpning av 26 kap. 2 § och 29 kap. 1 § ha bedömts vara lägre än det kumulerade värdet av de enskilda brottens

straffvärde. Reduktionen skulle dock inte vara lika stor som vid sådan flerfaldig brottslighet vid vilken det finns även annat än tidsmässigt samband mellan de olika brott som ingår i brottsligheten. Högsta domstolen gör den bedömningen att det samlade straffvärdet skulle ha uppskattats motsvara ett fängelsestraff på tre år och fyra månader. Några andra faktorer av betydelse för straffmätningen än straffvärdet har inte framkommit i målet. DI skall med hänsyn härtill i detta mål, med tillämpning av 34 kap. 3 § andra stycket, dömas särskilt till fängelse för rån, varvid straffet bör bestämmas till ett år och fyra månader.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Johan Munck, Dag Victor (referent),
Ella Nyström, Per Virdesten och Lena Moore
Föredragande revisionssekreterare: Anna Nystedt